

QARSHI SHAHRIDAGI GEOEKOLOGIK MUAMMOLAR

Nuritdinov Dilshodjon Isomiddin o'g'li - *Qarshi davlat universiteti talabasi. O'zbekiston*

Annotatsiya: Ushbu maqola Qashqadaryo viloyatining markaziy shahri — Qarshi shahrida yuzaga kelayotgan geoeologik muammolarni tahlil qiladi. Suv va tuproq ifloslanishi, havo sifatining pasayishi, chiqindilar boshqaruvi, cho'llanish va biologik xilma-xillikning kamayishi kabi muammolar o'rganiladi. Muammolar sabablari tahlil qilinib, amaliy takliflar ham berilgan. Maqola ilmiy va amaliy auditoriya uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: Qarshi shahri; geoeologik vaziyat; suv resurslari; tuproq eroziyasi; chiqindilar; havo ifloslanishi; biologik xilma-xillik; ekologik tavsiyalar.

GEOECOLOGICAL PROBLEMS IN THE CITY OF KARSHI

Nuritdinov Dilshodjon Isomiddin o'g'li - student of Karshi State University. Uzbekistan

Abstract: This article analyzes geoeological problems in the city of Karshi, the central city of the Kashkadarya region. Problems such as water and soil pollution, air quality degradation, waste management, desertification, and biodiversity loss are studied. The causes of the problems are analyzed and practical suggestions are given. The article is useful for both scientific and practical audiences.

Keywords: Karshi city; geoeological situation; water resources; soil erosion; waste; air pollution; biodiversity; environmental recommendations.

ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ГОРОДА КАРШИ

Нуритдинов Дилшоджон – студент Каршинского государственного университета. Узбекистан

Аннотация: В статье анализируются геоэкологические проблемы города Карши, центрального города Кашкадарьинской области. Изучаются такие проблемы, как загрязнение воды и почвы, ухудшение качества воздуха, управление отходами, опустынивание и утрата биоразнообразия. Анализируются причины возникновения этих проблем и даются практические рекомендации. Статья полезна как для научной, так и для практической аудитории.

Ключевые слова: город Карши; геоэкологическая ситуация; водные ресурсы; эрозия почв; отходы; загрязнение воздуха; биоразнообразие; экологические рекомендации.

Kirish: Qarshi shahri shahri Qashqadaryo viloyatining markaziy shahri bo'lib, aholisi respublikada sezilarli darajada gavjum istiqomat qiladi. Mintaqada qurg'oqchil iqlim, kam yog'ingarchilik (yiliga taxminan 200 mm), issiq yoz va sovuq qish hukm suradi. Iqlim sharoitlari, sanoat va qishloq xo'jaligi faoliyati, aholi sonining o'sishi Qarshida ekologik vaziyatni murakkablashtirmoqda. Ushbu maqolada asosiy geoekologik muammolar, ularning sabablari va yechim yo'llari yoritiladi.

Asosiy qism: Qarshi shahri aholisi Qashqadaryo daryosidan foydalanish ortib borayotgan ehtiyojlar tufayli suv resurslariga bosim kuchaymoqda. Sug'orish tizimlarining eskiligi tufayli suvdan iste'mol samarasi past, isrof yuqori. Qashqadaryo daryosidan noqonuniy qum-shag'al qazib olinishi natijasida tabiatga 41,5 mlrd so'mdan ortiq zarar yetkazilgan holatlar kuzatilgan.

Geoekologik muammo — bu inson faoliyati va tabiiy omillar ta'sirida yer yuzasining geografik komponentlari (atmosfera, gidrosfera, litosfera, biosfera)da yuzaga keladigan ekologik muammolardir. Boshqacha aytganda, geoekologik muammo – bu muayyan hududda tabiat va inson o'rtasidagi muvozanat buzilishi natijasida yuzaga keladigan ekologik muammolarning geografik xususiyatga ega bo'lgan shaklidir.

Keskin iqlim, kam o'simlik qoplami va intensiv qishloq xo'jaligi tuproq eroziyasini zo'rlashtirmoqda. Landshaft tadqiqotlariga ko'ra, viloyatda biologik xilma-xillik kamaymoqda, o'rmonlar kesilishi tuproq strukturasi buzilishiga olib kelmoqda. Qishloq xo'jaligi strukturasi qayta optimallashtirilmasa, yer maydonlari salohiyati va barqarorligi zaiflashadi.

Qarshi leather kabi korxonalar chiqaradigan zararlar natijasida mahalliy aholi o'zini yoqib yuborishga harakat qilgan holat kuzatilgan. Atmosfera havosi ifloslanmoqda, shuningdek transport vositalari va sanoat chiqindilari havo sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ekologiya boshqarmasi choralarga qaramay, ba'zi korxonalar faoliyatini to'xtatish darajasida emas.

Shahar mahallalarida chiqindilarni to'plash, tashish va qayta ishlash tizimi zaif ishlamoqda. Ko'plab mahallalarda chiqindixonalar antisanitariya holatida, badbo'y hid tarqatmoqda. Sanoat chiqindilari tartibga solinmagan, rasmiy nazorat va texnika yo'qligi bu muammoni chuqurlashtirmoqda.

Viloyatda tabiiy landshaft va geotizimlar yetarli darajada qayta tiklanmayapti. Landshaft elementlari geoinformatik va kartografik metodlar orqali tadqiq qilinmoqda, ammo amaliy restauratsiya choralari kam qo'llanilmoqda.

Aholi soni ko'payishi natijasida yuzaga keladigan geoeologik muammolar: Aholi soni ko'paygani sayin ichimlik suvi, maishiy suv va sug'orish uchun suvga bo'lgan ehtiyoj ortadi. Bu esa daryo va yerosti suvlari zaxirasini kamaytiradi. Qarshi shahrida suv tanqisligi, eskirgan sug'orish tizimlari va suv isrofi ekologik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Ko'proq oziq-ovqat yetishtirish zarurati tufayli yerni ortiqcha ishlatish, agrotexnika qoidalarining buzilishi sodir bo'ladi. Bu tuproq sho'rlanishi, eroziya, mahsuldorlikning pasayishi va cho'llanishga olib keladi. Ko'paygan aholi ko'proq maishiy va sanoat chiqindisi hosil qiladi. Agar chiqindi yig'ish va qayta ishlash tizimi rivojlanmagan bo'lsa, bu chiqindilar tuproq, suv va havoni ifloslantiradi. Qarshidagi ayrim mahallalarda chiqindilar to'planib qolayotganiga oid muammolar qayd etilgan. Aholi o'sishi bilan transport vositalari soni ham ortadi. Uy-joy isitish, yoqilg'i mahsulotlaridan foydalanish, ishlab chiqarish hajmining ortishi havo sifatini yomonlashtiradi. Uy-joy qurilishi, infratuzilma kengayishi natijasida bog'lar, o'rmonlar va tabiiy yashil zonalar qurbon bo'ladi. Bu biologik xilma-xillikning yo'qolishiga va "urban heat island" effektiga olib keladi. Ko'paygan aholi ov, baliqchilik, o'tin-terim kabi faoliyatlarni ko'paytiradi. Bu esa hayvonot va o'simlik dunyosining kamayishiga, ba'zan yo'qolib ketishiga olib keladi.

Aholi soni ekologik muammolarning **asosiy demografik omillaridan biri** sanaladi. Bu jarayon ekologik tizimlarga bevosita ta'sir etadi va ko'plab hududlarda **barqaror rivojlanishni** xavf ostiga qo'yadi.

Qarshi shahri misolida: Aholi zichligi ortib bormoqda → ichimlik suvi tanqisligi kuchaymoqda. Uy-joy qurilishi uchun yer ajratilishi → tabiiy yerlar qisqarayotgani. Ekologik infrastrukturadagi muammolar (masalan, chiqindi yig'ish) aholining hayot sifatiga ta'sir qilmoqda.

Xulosa: Qarshi shahrida yuzaga kelayotgan geoeologik muammolar — suv resurslari tanqisligi, tuproq cho'llanishi, havo sifati pasayishi, chiqindi boshqaruvi va biologik xilma-xillikning kamayishi — bir-biriga bog'liq va tizimli yechim talab qiladi. Mahalliy iqlim, sanoat va qishloq xo'jaligi sharoitlari bu muammolarni chuqurlashtirmoqda.

Suv boshqaruvi: Zamonaviy sug'orish texnologiyalarini joriy etish, daryo muhofaza zonasini qat'iy nazorat qilish va noqonuniy qum qazib olishning oldini olish.

Tuproqni tiklash: Sho'rlanishni kamaytirish tadbirlari, o'simlik qoplami ko'paytirish, agrolandshaft metodlarini keng qo'llash.

Havo sifatini oshirish: Sanoat korxonalarining chiqindilarini monitoring qilish, havoni tozalovchi texnologiyalarni joriy qilish, transport ifloslanishini nazorat qilish.

Chiqindilar boshqaruvi: Mahalliylarni chiqindilarni ajratib yig'ishga rag'batlantirish, maxsus texnika va sanitariya tizimini yo'lga qo'yish.

Biologik tiklanish va landshaft boshqaruvi: Landshaft xaritalari asosida ekotizimlarni tiklash va biologik xilma-xillikni saqlash bo'yicha kompleks dasturlar ishlab chiqish.

Ta'lim va monitoring: Ekologik madaniyatni oshirish, ekologiya va salomatlik sektori hamkorligini mustahkamlash, doimiy ekologik monitoring tizimini yaratish.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Qurbonov P. R. IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA TEKISLIK MINTAQASI SHAHARLARINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI (JANUBIY O'ZBEKISTON MISOLIDA) //Экономика и социум. – 2023. – №. 10 (113)-1. – С. 210-214.

2. Botirov Y. Z., Qurbonov P. R. QASHQADARYO VILOYATI SHAHARLARI RIVOJLANISHIDA IQLIMNING O'RNİ //Экономика и социум. – 2024. – №. 10 (125). – С. 328-331.
3. Safarov I. B., Rasulov F. I. Development of social spheres in the cities of Kashkadarya region //Educational Research in Universal Sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 4. – С. 85-90.
4. Сафаров И. Б., Халилов Н. Х. Экономико-географические проблемы градостроительства верхне-Кашкадарьинской области //Educational Research in Universal Sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 707-713.
5. Safarov I. B., Kh M. S. GEOECOLOGICAL PROBLEMS IN THE NISHAN DISTRICT //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – С. 396-398.
6. Safarov I. B., Chorshanbiyeva R. A. QASHQADARYO VILOYATIDAGI EKOLOGIK-GEOGRAFIK MUAMMOLAR //Экономика и социум. – 2025. – №. 2-2 (129). – С. 153-157.
7. Бердикулова М. Т. ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ В КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ //Экономика и социум. – 2021. – №. 4-1 (83). – С. 729-732.
8. Navotova D. I. Internal differences in the use of land resources in the agriculture of Kashkadarya region //Eurasian Journal of History, Geography and Economics. – Т. 16. – С. 100-104.
9. Жумаев Х. Х. Проблемы развития гостиничной инфраструктуры в Кашкадарьинской области //Экономика и социум. – 2023. – №. 11 (114)-1. – С. 714-720.
10. Murodova D. S. QASHQADARYO VILOYATI AHOLISINING HOZIRGI DEMOGRAFIK VAZIYATI //Экономика и социум. – 2025. – №. 4-2 (131). – С. 378-387.